

مستندات قرآنی راهکارهای تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی

زهرا محمدی سینکی*

چکیده

از جمله مسائل مهمی که امروزه در جوامع اسلامی باید نهادینه سازی گردد، فرهنگ فرزندآوری است؛ تشویق به فرزندآوری ارتباط مستقیم با عوامل اقتصادی دارد، زیرا یکی از موانع فرزندآوری، عامل اقتصادی است امروزه در برخی از جوامع به دلایل مختلف تورم، تحریم و ... مشکلات اقتصادی مرتبط با فرزندآوری زیاد شده است که حتی بسیاری از خانواده ها به سبب مشکلات اقتصادی از فرزندآوری روی گردان شده اند. بنابراین ارائه راهکار در زمینه تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی حائز اهمیت است؛ با توجه به هدف اصلی تحقیق، که بررسی مستندات قرآنی راهکارهای تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی می باشد، روش انجام پژوهش از نوع کیفی است و از جمله مطالعات کتابخانه‌ای به شمار می رود، که به صورت توصیفی - تحلیلی به بررسی موضوع پرداخته شده؛ از جمله یافته‌ها و نتایج این پژوهش می توان به راهکارهایی از قبیل: ارائه تسهیلات به خانواده، کاهش فقر خانواده و... اشاره نمود.

کلید واژه‌ها: مستندات قرآنی، فرزندآوری، راهکار اقتصادی.

* دانش آموخته سطح ۲، حوزه علمیه کوثر، استان قزوین.

مقدمه

بحث از ارائه راهکار در جهت تشویق به فرزندآوری در جوامع اسلامی یک موضوع چند وجهی است که می‌توان از جنبه‌های مختلف به بررسی آن پرداخت، یکی از وجوه آن که رسالت این پژوهش است، بررسی راهکارها در بعد اقتصادی است. منظور از بعد اقتصادی یعنی ارائه دادن راهکارهایی که با مادیات و رفاه و معیشت مردم در ارتباط هستند. و منظور از فرزندآوری یعنی موالید، توالد و زاد و ولد. دغدغه انجام موضوع این است که از آن جایی که یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر کاهش فرزندآوری در جامعه امروز عوامل اقتصادی است که وضعیت نابسامان اقتصادی جامعه امروزی سبب شده زوجین میل و رغبتی در شروع زندگی نسبت به داشتن فرزند نداشته باشند و یا برخی والدین به دلایل فشارهای سخت اقتصادی به داشتن یک فرزند اکتفا کنند، بنابراین ضروری است که در خصوص این دسته از عوامل راهکار ارائه شود تا مشوقی بر فرزندآوری در جامعه صورت گیرد.

به لحاظ پیشینه نظری قبل از انقلاب اسلامی فرزندآوری در جوامع اسلامی کاهش آنچنانی نداشت اما بعد از انقلاب رفته رفته کاهش فرزندآوری در جامعه شدت یافت و همچنین در اواخر قرن نوزدهم میزان توالد شروع به تنزل کرد، و رابطه بین باروری و وضع اقتصادی بیش تر نمایان و مشخص شد؛ اما به لحاظ پیشینه تجربی با توجه به جستجوهای که در سایت‌های مختلف از جمله ایران داک، sid و تبیان و... انجام گرفت هیچ پایان نامه و مقاله‌ای تحت عنوان مستندات قرآنی راهکارهای تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی وجود نداشت اما برخی کتب و مقالات مشابه این عنوان یافت شد که به بعضی از آنها اشاره می‌شود. از جمله: (۱) کتاب: «فرزندآوری در سبک زندگی اسلامی» تألیف: مسلم شوبکلای، در این کتاب فقط به برخی احادیث در خصوص وجود فرزندان در خانواده و آثار آن اشاره شده است (۲) مقاله: «در آمدی بر جمعیت شناسی اقتصادی و اجتماعی و تنظیم خانواده»، نوشته: حاتم

حسینی، این مقال کوتاه اشاره ای به افزایش جمعیت و ارتباط با اجتماع و اقتصاد دارد، ۳) مقاله «بررسی جامعه شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن» نوشته: صمد کلانتری؛ در این مقاله نیز برخی عوامل مانند تحصیلات زوجین، شغل آنها و تأثیراتی که بر کاهش فرزندآوری دارد، مورد بررسی قرار گرفته است؛ در هر صورت وجه تمایز نوشتار حاضر با این پژوهش ها این است که در نوشتار حاضر به بررسی ارائه مستندات قرآنی راهکارهای تشویق فرزندآوری در بعد اقتصادی اشاره می شود در حالی که در سایر پژوهش ها و کتب این امر انجام نگرفته است. همین امر نوآوری موضوع را می رساند، اکنون سؤال اصلی پژوهش این است که مستندات قرآنی راهکارهای تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی چه هستند؟ محقق درصدد است که با مراجعه به منابع به این سؤال پاسخ دهد.

۱. مفهوم شناسی

در این قسمت از نوشتار برخی از مهمترین واژه های پژوهش از نظر لغوی و اصطلاحی تبیین می شوند.

۱-۱. فرزندآوری:

در لغت از زادن به معنای بچه آوری، ولد، بچه زایی است همچنین در لغت به معنای زاد و ولد هم آمده است؛ در لغت ولد یعنی «فرزند»^۱ و در لغت فارسی معنای ولد «زاد» نیز هست؛^۲ لذا در عرف عام، کلمه «زاد و ولد» مرادفی برای فرزندآوری به کار می رود. البته ولد در لغت به معنی ذریه و نسل و پشت نیز آمده است که همه این لغات به یک معنا می باشند در اصل کلمه «ولد» نظریه های متفاوتی

^۱ - قریب، تبیین اللغات التبیان الایات یا فرهنگ لغات قرآن، ج ۱، واژه ولد

^۲ - انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج هفتم، ص ۷۵۱

وجود دارد ولی در اصل به معنای فرزند است بچه برای مذکر و مؤنث و مثنی و جمع یکسان است.^۱ در اصطلاح عرب، ولد به معنای هر حیوانی است که بر اثر وضع حمل پدید آمده باشد، خواه از ذکور باشد یا از اناث.^۲ در اصطلاح به فرزندآوری، تولد نوزادی گفته می شود که از نسل شخصی به طور مستقیم به وجود آمده باشند؛ خواه بی واسطه و خواه با واسطه. طبق این معنا، نبیره و نواده های شخص هر اندازه که پایین رود، در زمره اولاد و فرزندان او به حساب می آیند.^۳

۲-۱. اقتصاد:

واژه «اقتصاد» در لغت به معنی میانه روی آمده است؛ از ریشه «قصد» به معنی راستی راه است.^۴ در اصطلاح نیز به معنای میانه روی در امور مالی که تعادل در دخل و خرج تعبیر می شود به کار رفته است که جهت مثبت مصرف کردن می باشد.^۵

۲. مهمترین راهکارهای فرزندآوری در بعد اقتصادی

قطعاً بین مسائل اقتصادی و فرزندآوری ارتباط مستقیمی برقرار است و نداشتن فرزند و افزایش چالش اقتصادی در بین جوانان اثرات منفی کلانی را در پی خواهد داشت که خانواده و جامعه را در بطن خود دچار مشکلاتی می کند، امروزه به علت اینکه هوشیاری و آگاهی مردم افزایش یافته و شرایط اقتصادی چنین اجازه ای به آنها نمی دهد که چند فرزند داشته باشند لذا خانواده ها به نداشتن فرزند بسنده می کنند، حتی در روستاها نیز فرزندآوری مانند گذشته افزایش چشمگیری ندارد چرا که در گذشته هر فرزند بازوی کاری خانواده محسوب می شد اما امروز روستاییان با این افزایش تورم

^۱ - خلیل جرس، فرهنگ لاروس، ج ۱، ص ۲۲۰۱

^۲ - جبران، فرهنگ الفبایی للرائد (عربی به فارسی) جلد اول، ص ۹۴۱

^۳ - طاهری، حقوق مدنی (طاهری)، جلد ۲، ص ۳۰۱

^۴ - راغب اصفهانی، مفردات قرآن، ص ۲۳۱

^۵ - حائری، اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه، ص ۴۲

نمی‌توانند فرزندان زیادی داشته باشند و کاهش فرزندآوری حتی در روستاها نشان از عمق چالش جمعیتی دارد. لذا ارائه راهکار در خصوص نهادینه سازی فرهنگ فرزندآوری در بعد اقتصادی اهمیت و ضرورت دو چندان می‌یابد که در این قسمت از نوشتار به بررسی برخی از مهمترین راهکارها بر اساس مستندات قرآنی پرداخته می‌شود.

۱-۲. ارائه تسهیلات مالی به جوانان در جهت رفع سختی ازدواج

یکی از راهکارهای اصلی تشویق خانواده ها به فرزندآوری ارائه تسهیلات اقتصادی به خانواده ها است، اگر در جامعه ای تسهیلات اقتصادی در اختیار مردم قرار بگیرد مسلماً رشد فرزندآوری آن جامعه افزایش پیدا می‌کند و در غیر این صورت نه تنها رشد جمعیت و فرزندآوری افزایش پیدا نخواهد کرد بلکه دچار پیری و کاهش جمعیت می‌شوند و در چنین جامعه می‌توان شاهد افزایش جرم و جنایت، قتل زن و فرزند بخاطر مسائل و مشکلات اقتصادی نیز بود که همه این عوامل باز هم به نحوی موجب کاهش جمعیت و فرزندآوری به خاطر مسائل اقتصادی و مالی می‌شود.^۱

لذا ارائه تسهیلات اقتصادی مانند اعطای وام های بلند مدت و با سود کم به خانواده ها و یا ارائه تسهیلات مالی به زنان باردار که امورات پزشکی آنها به صورت رایگان در برخی مراکز انجام بگیرد موجب افزایش فرزندآوری در جامعه می‌شود و بر عکس عدم ارائه تسهیلات اقتصادی مانند: وام فرزندآوری و.... یک معضل و یک عذر تقریباً عمومی و بهانه همگانی برای فرار از زیر بار افزایش فرزندآوری در خانواده می‌شود. لذا باید دولت ها به این امر توجه کنند.

همچنین ارائه تسهیلات اقتصادی به جوانان و یا خانواده هایی که دختران و پسران جوان و در سن ازدواج دارند کمک بزرگی به امر ازدواج آنها و تشویق آنها به فرزندآوری می‌کند زیرا اگر هزینه ها

^۱ - ترکیان ولاشانی، صاحب جان و دوستان، فرزندآوری: عوامل سوق دهنده و بازدارنده، ص ۲۴۲

زمانی که کودک بیشترین نیاز را به مادر دارد، موجبات بروز نابسامانی های روانی خاصی را در بزرگسالی فراهم می آورد.^۱

لذا این مسأله، از موضوعات مهم روان شناختی و جامعه شناختی خانواده، در دهه های اخیر است. عدم حضور مادر در مدت زمان طولانی، به تنظیم روابط و اداری منزل لطمه میزند و در انهدام خانواده بی تأثیر نمی باشد. «هر قدر اقتصاد و زندگی خانوادگی توسط زنان بیشتر اداره شود، قدرت اجتماعی آنها نیز در خانواده بیشتر خواهد شد و اشتغال در کار خارج از خانه، در چگونگی روابط عاطفی آنها با اعضای خانواده اثر می گذارد و هر قدر نظام جدید خانواده تغییر شکل پیدا می کند، روابط عاطفی ضعیفتر می شود و لذا مسائلی مانند فرزندآوری رو به کاهش پیش می رود.^۲

اما اقتصاد در روابط خانواده های غنی نیز، به گونه ای دیگر تأثیرگذار است. در این قشر نیز اگر داشتن ثروت و امکانات رفاهی فراوان، همراه با فرهن گسازي نباشد و به فرهن گ صحیح مصرف توجه نشود، سرگرمی افراد به تأمین خواسته های متنوع و متلون خود در داخل و خارج از منزل، موجبات ازهم گسیختگی روابط را فراهم می آورد و به نحو دیگری بر کاهش فرزندآوری اثر می گذارد در خانواده های غنی معمولاً برخی بانوان به علت از بین رفتن تناسب اندام خود از فرزنددار شدن سر باز می زنند و یا تعداد زیاد فرزند داشتن را نمی پسندند. نتیجه آنکه اوضاع اقتصادی جامعه، در تنظیم و تعدیل فرزندآوری مؤثر است. چنانچه خانوادهها از حیث درآمد، پاسخگوی نیازهای خویش باشند و فرهن گ صحیح روابط را آموخته باشند و بکارگیرند، فرصت رفع نیازهای روحی - عاطفی خود را در خانواده پیدا خواهند کرد که به نهادینه سازی فرهن گ فرزندآوری منجر شود.^۳

۱ - ساروخانی، جامعه شناسی خانواده، ص ۱۷۲

۲ - فرجاد، آسیب شناسی اجتماعی، ص ۱۵

۳ - سیاسی، نظریه های مربوط به شخصیت، ص ۶۵.

نتیجه گیری

در مجموع می توان از مطالب این نوشتار چنین نتیجه گرفت :

از جمله مسائل مهمی که امروزه در جوامع اسلامی باید نهادینه سازی گردد تشویق به فرزندآوری است که ارتباط مستقیم با عوامل اقتصادی دارد، فرزندآوری ، به تولد نوزادی گفته می شود که از نسل شخصی به طور مستقیم به وجود آمده باشند؛ خواه بی واسطه و خواه با واسطه. طبق این معنا، نبیره و نواده های شخص هر اندازه که پایین رود، در زمره اولاد و فرزندان او به حساب می آیند.

قطعاً بین مسائل اقتصادی و فرزندآوری ارتباط مستقیمی برقرار است و نداشتن فرزند و افزایش چالش اقتصادی در بین جوانان اثرات منفی کلانی را در پی خواهد داشت که خانواده و جامعه را در بطن خود دچار مشکلاتی می کند، امروزه به علت اینکه هوشیاری و آگاهی مردم افزایش یافته و شرایط اقتصادی چنین اجازه ای به آنها نمی دهد که چند فرزند داشته باشند لذا خانواده ها به نداشتن فرزند بسنده می کنند.

مهمترین راهکارهای تشویق به فرزندآوری در بعد اقتصادی عبارتند از : ۱. ارائه تسهیلات مالی به جوانان و رفع سختی ازدواج آنها. ۲. ارائه شغل و امنیت شغلی به پدران ۳. توجه دادن خانواده ها به منافع اقتصادی داشتن فرزند ۴. کاهش تورم و کاهش هزینه ها ۵. کاهش چشم و هم چشمی در ازدواج و عدم تجمل گرایی، و ۶. افزایش حقوق سرپرستان خانواده ها.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن مجید ، ترجمه دکتر محمد علی رضائی اصفهانی.

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، قم: نشر جامعه مدرسین، ۱۱۲۱ ق.
۲. اشرفی پیمان ، محبوبه، مقاله فرزندآوری از واقعیت تا تبلیغات، ۱۳۹۹. سایت اینترنتی www.google.com
۳. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد هفتم، تهران : انمشتارات سخن ، چاپ اول، ۱۳۸۱.
۴. ترکیان ولاشانی ، صاحب جان و دوستان ، فرزندآوری : عوامل سوق دهنده و بازدارنده ، نشریه پایش ، سال هجدهم ، شماره سوم ، ۱۳۹۸ .
۵. جبران، مسعود، فرهنگ الفبایی للرائد(عربی به فارسی) جلد اول، ترجمه: رضا انزایی نژاد، بی تا.
۶. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم ، قم : نشر اسراء ، ۱۳۹۰ هـ.ش.
۷. حائری، محسن، اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه، ترجمه عبدالعلی آل بویه لنگرودی، تهران : نشر پیام دانشگاه، ۱۳۸۲
۸. خلیل جرس ، فرهنگ لاروس، ترجمه : سید حمید طبیبیان ، چاپ ۱۸ تهران : نشر امیرکبیر ، ۱۳۸۷.
۹. دهخدا، سید علی اکبر، لغت نامه دهخدا ، تهران : نشر دانشگاه ، ۱۳۷۷ هـ.ش.
۱۰. راغب اصفهانی، محمد بن حسین، مفردات راغب، قم : نشر هاجر ، ۱۳۸۵.
۱۱. ساروخانی، باقر ، جامعه شناسی خانواده، تهران: سروش، ۱۳۷۹

۱۲. سیاسی، علی اکبر، نظریه های مربوط به شخصیت، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۴
۱۳. شوبکلای، مسلم، فرزندآوری در سبک زندگی اسلامی، تهران، ۱۳۹۴.
۱۴. طاهری، حبیب الله، حقوق مدنی (طاهری)، جلد ۲، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۸ ه.ق.
۱۵. طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، تهران: انتشارات اسلامی، مترجم: محمدباقر موسوی گرمارودی، ۱۳۷۷ ه.ش.
۱۶. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، قم: کتب اسلامی، ۱۳۸۴ ه.ش.
۱۷. طلعتی، محمدهادی، رشد جمعیت تنظیم خانواده و سقط جنین، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۳.
۱۸. طیب، عبدالحسین، تفسیر اطیب البیان، چاپ دوم، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ ه.ش.
۱۹. عادل عبدالهی، محمود قاضی طباطبایی، مفهوم هم افزایی عقلانیت اقتصادی و اجتماعی در کنش فرزندآوری پایین، نامه انجمن جمعیت شناسی ایران، سال دوازدهم، شماره ۲۳، بهار ۱۳۹۶، ص ۸۲.
۲۰. عباسی، محمد جلال، ناامنی اقتصادی و باروری: مطالعه موردی زنان دارای همسر شهرستان سندج، تهران، ۱۳۹۴
۲۱. عباسی شوازی، محمد جلال، ناامنی اقتصادی و باروری: مطالعه موردی زنان دارای همسر شهرستان سندج، تهران، ۱۳۹۴
۲۲. فرجاد، محمدحسین، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، بدر، ۱۳۶۳

۲۳. قرائتی ، محسن ، تفسیر نور، تهران : مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن ، ۱۳۸۲
۲۴. قریب ، محمد ، تبیین اللغات التبیان الایات یا فرهنگ لغات قرآن، ج ۱، چاپ اول
تهران: انتشارات بنیاد ، ۱۳۶۶
۲۵. محمد بور ، احمد ، ایمان، محمد تقی ، بازسازی معنایی پیامدهای تغییرات اقتصادی
در کردستان، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی ، سال هفتم ، شماره ۲۸، ۱۳۸۷
۲۶. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۶.